

їхньої освітньо-професійної програми навчання в аспірантурі актуальними питаннями деонтології, філософії та етики, соціології та психології науки.

Перспективи подальших досліджень запропонованої проблеми вбачаємо в розробці не тільки нового змісту, але й інноваційних технологій навчання майбутніх наукових кадрів в аспірантурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Merton R. K. The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigation / R. K. Merton. – N. Y., 1973. – 467 p.

2. Проблема особистості в сучасній науці: результати та перспективи досліджень: матеріали міжн. наук.-практ. конф. студентів та молодих науковців / під ред. Л. М. Голубенко, О. С. Цокур. – Одеса, 2005. – 305 с.

3. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / В. А. Ядов. – Л. : ЛГУ, 1979. – 346 с.

РЕЗЮМЕ

А. П. Полякова. Деонтологическая подготовка научных кадров высшей квалификации в аспирантуре: содержательный аспект.

В статье описываются содержательные аспекты работы с аспирантами в процессе их деонтологической подготовки в аспирантуре вуза. Раскрыта сущность новых тем авторского элективного курса, а также способы стимулирования интереса аспирантов к самопознанию и профессиональному самовоспитанию своей личности в качестве субъектов деонтологической культуры.

Ключевые слова: аспирантура, профессиональная деонтология, содержание деонтологической подготовки аспирантов.

SUMMARY

A. Poliakova. Deontological training of highly qualified scientific personnel: contextual aspect.

In the article contextual aspects of work with postgraduate students in the process of their deontological training in university postgraduate courses are described. The essence of new subjects of the author's elective course is highlighted as well as the ways of stimulating of postgraduate students' interest to self cognition and professional self education of their personality as a subject of deontological culture is released.

Key words: postgraduate courses, professional deontology, the contents of professional deontology of postgraduate students.

УДК 378:622

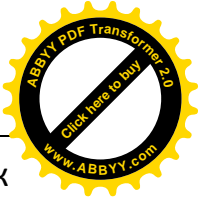
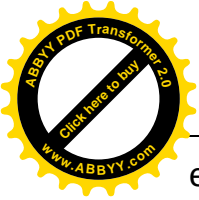
Г. О. Райковська, О. В. Дерев'янку
Житомирський державний
технологічний університет

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ГІРНИКІВ

У статті розглянуто підходи до тлумачень понять «професіоналізм», «компетентність» і «компетенція» у науковій літературі. Уточнено основні характеристики професійної компетентності майбутніх інженерів-гірників.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, ключові компетенції, формування професійної компетентності.

Постановка проблеми. Важливою умовою успішного входження України у світовий освітній простір, розвитку соціально-правових,

економічних та політичних орієнтирів є домінування таких рис, як компетентність, творчість, професіоналізм, гуманність у діяльності соціальних суб'єктів усіх сфер життя нашої країни.

Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади вищої освіти, завданням яких є підготовка висококваліфікованих фахівців, готових до роботи в умовах глобалізації, стандартизації європейської освіти на засадах Болонської угоди, інформаційного зростання, конкуренції.

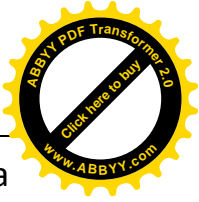
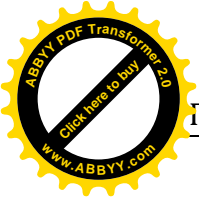
Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом фахівців, їх професійною культурою, креативністю, комунікабельністю, прагненням до постійного поповнення і поглиблення знань, компетентністю, без чого розв'язання наявних проблем навчання та виховання молоді відповідно до нових вимог часу неможливе.

Необхідність підвищення професійного рівня інженерів-гірників, формування інженерного корпусу, відповідного запитам сучасної економіки і соціокультурного розвитку суспільства, слід розглядати як необхідну умову і пріоритетний напрям модернізації системи вищої інженерної освіти.

Використовування компетентнісного підходу у вищій школі є одним із найважливіших концептуальних положень оновлення змісту освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що дослідженню проблеми професійної підготовки інженерів-гірників приділено мало уваги. Так, Т. Шаргун розглядає формування професійної компетентності майбутніх фахівців залізничного транспорту в технічних університетах; Н. Авшенюк – професійну підготовку фахівців на основі стандарту компетентності; О. Романовський – підготовку інженерів до управлінської діяльності; Т. Якимович – інтеграцію теоретичного і виробничого навчання фахівців (на матеріалі електротехнічної промисловості); М. Фомина – структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів машинобудівного профілю; Р. Собко – дидактичні особливості інтегративного навчання комп'ютерних технологій у професійній підготовці електриків. Тому формування професійної компетентності майбутніх інженерів-гірників у ВНЗ є актуальним. Розглянемо цей аспект детальніше.

Мета статті – проаналізувати наявні в науковій літературі погляди на поняття «професійна компетентність», уточнити поняття «професійна компетентність майбутнього інженера-гірника».

Виклад основного матеріалу. Професійна готовність інженера-гірника до успішної виробничої діяльності сьогодні розглядається крізь поняття: «професіоналізм», «компетентність», «компетенції», «професійна компетентність».

Професіоналізм сучасного спеціаліста виявляється у високій підготовленості до виконання складних видів діяльності, професійній мобільності, систематичному зростанні виробничої кваліфікації, творчій активності. Критерії професіоналізму включають здатність спеціаліста задовольняти вимоги суспільства і культури. Існує пряма залежність між рівнем професіоналізму сучасного працівника та продуктивністю його праці. Оволодіння високим рівнем професіоналізму забезпечує фахівцеві можливість досягти значних якісних та кількісних результатів праці за найменших витрат розумових і фізичних сил на основі використання раціональних прийомів виконання завдань. Професіоналізм є соціально цінною рисою особистості [11, 139].

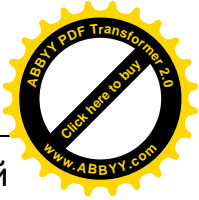
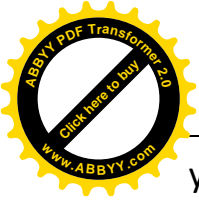
Деякі дослідники визначають професіоналізм як ступінь майстерності, оволодіння основами та глибинами професії. Професіоналізм окреслюється як набута під час навчання здатність до компетентного виконання трудових функцій, рівень майстерності та вправності у певному виді занять, відповідний рівню складності виконуваних завдань [15]. З даного визначення випливає зв'язок поняття професіоналізм з поняттям компетентність та професійна компетентність.

А. К. Маркова вважає, що компетентність конкретної людини вужче, ніж її професіоналізм. «Людина може бути професіоналом у цілому у своїй галузі, але не буде компетентною у вирішенні всіх професійних питань» [7, 34].

У працях учених, педагогів, психологів, лінгвістів виділяються різні аспекти та дефініції поняття «компетентність» і «компетенція», які дозволяють більш докладно вивчати це явище з педагогічних позицій [2, 9].

Тлумачення поняття «компетентність» у словниках: *Competens* (лат.) – відповідний, здатний; *Competence* (англ.) – здатність (компетенція); володіння знаннями, які дозволяють судити про що-небудь, висловлювати вагому авторитетну думку [12, 295].

У педагогічній енциклопедії поняття «компетентність» містить, крім суто професійних знань, умінь і навичок, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність працювати в групі, комунікативні здібності,

уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати інформацію [10].

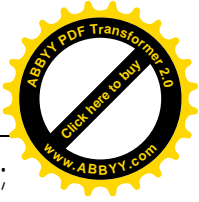
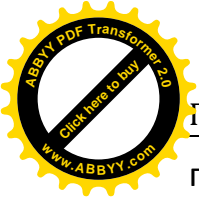
Відомий російський дидакт Ю. Татур подає таке визначення компетентності. Компетентність фахівця з вищою освітою – це вияв ним на практиці прагнення та здатності (готовності) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість, особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення [13, 9].

У цьому ж річищі висловлює свої міркування Т. Маслово: поняття компетентності пов'язане насамперед з діяльністю, із здатністю виконувати певні професійні дії, в основі яких лежать необхідні професійні знання та вміння... компетентність передбачає наявність у людини внутрішньої мотивації до якісного виконання всіх професійних завдань, наявність професійних цінностей. Компетентний фахівець виходить за межі предмета своєї професії, має певний творчий потенціал саморозвитку. В основі розвитку компетентності лежить культура самовизначення (здатність і готовність до самовизначення, самореалізації, саморозвитку). Професійний розвиток означає, що спеціаліст створює щось нове у своїй професії, хай навіть у невеликих масштабах (наприклад, розробляє новий прийом, метод тощо). Він бере відповідальність за свої рішення, визначає мету, ґрунтуючись на власних поглядах та переконаннях. У такому розумінні компетентність інтегрує три аспекти: когнітивний (знання), операційний (засоби діяльності й готовність до виконання діяльності) та аксіологічний (наявність певних цінностей) [8, 59].

Як бачимо, у сучасній педагогіці склалася досить неоднозначна ситуація щодо визначення змісту поняття «компетентність», що є свідченням недостатньої розробки цієї проблеми у сучасній освітній системі.

Поряд з поняттям «компетентність» у наукових дослідженнях зустрічається поняття «компетенції». Результати вивчення наукових праць свідчать про розмаїття співвідношень між поняттями «компетенція» і «компетентність».

Наприклад, О. Хуторський наводить такі визначення поняття «компетенція» і «компетентність». Компетенція включає сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відповідно до певного кола предметів і

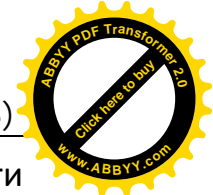
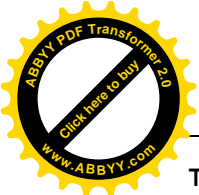
процесів й необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо них; компетентність виявляється в оволодінні людиною відповідною компетенцією, що ґрунтується на особистісному ставленні до неї й до предмета діяльності [15, 66].

Різні підходи до обґрунтування категорій «компетенція» та «компетентність» проаналізовано у праці В. І. Байденка, який вважає, що введення поняття «компетенція» в термінологічну систему сучасної теорії освіти та педагогічну практику дозволить отримати деяку «додаткову вартість». Саме у цьому і полягатиме евристичний потенціал компетентнісного підходу в освіті [3].

С. Адам, відомий дослідник результатів освіти і компетенцій, вважає, що компетенції й компетентності використовуються у зв'язку з результатами навчання. Компетенція може у широкому розумінні відноситися до здібностей, умінь, можливостей, навичок, понять тощо. На думку автора, відповідно компетентна людина — це людина з достатніми знаннями, навичками і можливостями [1, 121]. Деякі дослідження зводять компетенцію тільки до навичок особистості, набутих у процесі підготовки.

За В. Буряком «компетентність» характеризується як здатність людини вирішувати професійні завдання визначеного класу, що потребують наявності реальних знань, умінь, навичок, досвіду. Вона виявляється у практичній професійній діяльності особистості як системна характеристика й має певну структуру. Компетентність може бути виміряна кількісно, наприклад за допомогою виокремлення рівнів, або якісно (методологічно, технологічно, соціально тощо). Компетенція виявляється у просторі соціально-професійного впливу, визначається посадою, соціальним статусом, службовими функціями фахівця. Трапляється так, що сфера компетенції не завжди збігається з рівнем кваліфікації або компетенції працівника, з його професійно-культурним досвідом. Вона може бути ширшою або вузкою за його реальні можливості [4, 51].

Цієї ж думки щодо співвідношення компетентності та компетенції дотримується Е. Зеєр і стверджує, що професійна компетентність є сукупністю професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності, а компетенція становить сукупність прав, обов'язків, професійних знань фахівця, які він уповноважений вирішувати [5, 101]. Компетенція фахівця визначається статутами, нормативними документами організації або підприємства. Відмінність простежується в

тому, що саме слід розуміти під компетентністю: усі структурні елементи особистості (спрямованість, досвід, якості тощо) чи лише знання, уміння, навички, способи виконання діяльності.

Як справедливо зазначає В. Шадриков, «... відмінності спостерігаються у розумінні компетентності як актуальної якості особистості та предметній наповнюваності компетенцій як системних новоутворень, якостей особи» [17, 30]. Якщо мова йде про компетентність як результат опанування знань, умінь, досвіду, наголошується на тому, якими повинні бути ці знання, уміння, досвід. Якщо ж розглядаються компетенції як особистісні новоутворення, то на передній план виступають питання складових, їх структурних компонентів і зв'язки між ними.

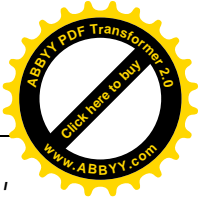
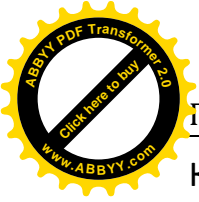
Як бачимо, у визначенні компетенцій, що є компонентами компетентності, також немає єдиного підходу до їх структурування.

Деякі вітчизняні та зарубіжні дослідники компетентнісного підходу не розмежували головні поняття «компетентність/компетенція».

І. Чемерис звертає увагу на те, що терміни «компетенція» і «компетентність» не можуть відрізнитися за сферою використання, оскільки за означенням можуть належати до професійної сфери людини; обидва поняття мають різношарову багатокомпонентну структуру, тому компетенцію неможливо вважати структурною одиницею компетентності [16, 87].

Зазначеної теми торкається вітчизняний науковець А. Тупчій, яка вважає, що поняття «компетентність/компетенція» взаємозумовлені та тісно пов'язані» [14, 43]. Такої ж думки дотримується російський науковець О. Муратов, який наголошує на тому, що компетентність і компетенція є одним цілим, і пропонує використовувати термін «компетенція» для визначення сукупності знань, умінь, якостей особистості та досвіду діяльності [9].

Таким чином, аналіз понять «компетенція» і «компетентність» дає підстави зробити такі висновки: ці поняття, хоча й розбіжні, безумовно, є надзвичайно важливими для правильного розуміння досліджуваної проблеми; для концептуальної основи нашого дослідження було прийнято, що компетенція – наперед задана вимога до підготовки особи фахівця (властивості або якості, потенційні здібності особи), тобто вимога щодо її знань та досвіду діяльності у певній сфері, а компетентність виявляється в оволодінні людиною певною компетенцією, яка включає особисте ставлення до предмета й продукту діяльності, реалізується в її ефективній діяльності.

Компетентність є утворенням особистості, що інтегрує знання, уміння, навички, досвід та особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми й завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях. Людина при цьому усвідомлює значущість предмета й результату діяльності. Компетентність є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості. Таким чином, компетентним фахівцем можна стати, опанувавши певні компетенції й реалізувавши їх у досвіді конкретної діяльності.

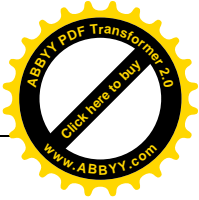
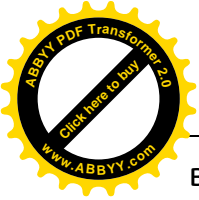
З огляду на це у вищій школі постає проблема такої організації навчального процесу, яка б дозволила з найменшими витратами часу підготувати кваліфікованого фахівця, здатного до творчої професійної діяльності.

Оскільки наше дослідження безпосередньо стосується професійної діяльності інженерів-гірників, то для нас становить інтерес зміст їх професійної компетентності.

Професійну компетентність майбутнього інженера-гірника можна окреслити як інтегративну характеристику його особистості, що включає сукупність загальнонаукових, професійних знань, умінь, навичок, особистісних цінностей, керуючись якими він здатний до виконання суспільно-професійних обов'язків. Професійна компетентність виявляється у сформованості в людини комплексу якостей, що відповідають вимогам певної професії. Показниками компетентності фахівця гірничої галузі вважаємо знання ним технології гірничого виробництва, способів руйнування гірських порід тощо. Його професійна компетентність проявляється у вмінні ухвалювати рішення в нестандартних ситуаціях, морально-психологічній стійкості.

Отже, можна констатувати, що компетентність, компетенції, професійна компетентність й професійні компетенції є складовими професіоналізму. Нині тільки робляться спроби визначення «формули компетентності», її властивостей, характерних ознак. Це пов'язано з тим, що сам термін у більшості випадків використовується інтуїтивно для визначення достатнього рівня кваліфікації та професіоналізму фахівця.

Висновки. Аналіз підходів до сутності поняття і структури професійної компетентності, професійних компетенцій підтверджує, що нині не існує чіткого означення цих понять. Загальним для всіх підходів є розуміння компетенції як здатності індивіда розв'язувати різні проблеми, що

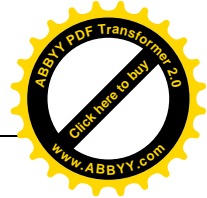
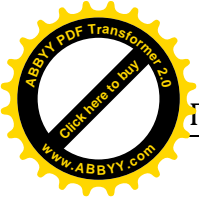
виникають у процесі професійної діяльності.

Відповідно професійну компетентність можна визначити як систему знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують можливість виконання професійних обов'язків певного рівня, а компонентами професійної компетентності є компетенції, основні функції яких полягають у формуванні здатності навчатися й самонавчатися.

Професійна компетентність майбутнього інженера-гірника можна окреслити як інтегративну характеристику його особистості, що включає сукупність загальнонаукових, професійних знань, умінь, навичок, особистісних цінностей, керуючись якими він здатний до виконання суспільно-професійних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адам С. Использование результатов обучения (Using Learning Outcomes. UK Bologna Seminar) / С. Адам // Болонский процесс: середина пути / [под ред. В. И. Байденко]. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Российский Новый Университет, 2005. – С. 110–151.
2. Андреев А. Знания или компетенция? / А. Андреев // Высшее образование в России : науч.-пед. журн. – 2005. – № 2. – С. 3–12.
3. Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 4–13.
4. Буряк В. Розвиток професійно-педагогічних якостей у системі безперервної освіти / В. Буряк // Вища школа : наук.-практ. вид. – 2005. – № 2. – С. 50–57.
5. Зеер Э. Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Урал. гос. проф.-пед. ун-т, 1998. – 300 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики : [монографія] / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С, 2004. – 112 с.
7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 34 с.
8. Маслова Т. Шляхи підвищення психолого-педагогічної компетентності викладачів / Т. Маслова // Новий колегіум : наук.-інформ. журн. – 2004. – № 5/6. – С. 59–63.
9. Муратов А. Ю. Использование проектного метода для формирования межкультурной компетенции [Электронный ресурс] / А. Ю. Муратов // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 23 мая. – 5 с. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0523.html>.
10. Педагогика: Большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Равацевич]. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с.
11. Радул В. В. Соціальна зрілість вчителя / Радул В. В. – К. : Вища шк., 1997. – 269 с.
12. Современный словарь иностранных слов. – СПб. : Дуэт, 1994. – 752 с.
13. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю. Г. Татур // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 20–26.
14. Тупчій А. Професійна компетентність сучасного фахівця з бухгалтерського обліку / А. Тупчій // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 1–2. – С. 42–44.
15. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций / А. В. Хуторской // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения : сб. науч. тр. / [под ред. А. В. Хуторского]. – М. : ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65–79.
16. Чемерис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84–87.
17. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный поход / В. Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – № 8. – 2004. – С. 26–31.

РЕЗЮМЕ

Г. А. Райковская, Е. В. Деревянко. Суть профессиональной компетентности будущих инженеров-горняков.

В статье рассмотрены подходы к толкованиям понятий «профессионализм», «компетентность» и «компетенция» в научной литературе. Уточнены основные характеристики профессиональной компетентности будущих инженеров-горняков.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, ключевые компетенции, формирование профессиональной компетентности.

SUMMARY

G. Raykovska, O. Derevjanko. The essence of professional competency of future mining engineers.

Approaches to interpretation of concepts «competency» and «competence» in the psychological-pedagogical literature are considered. The basic characteristic of professional competency of mining engineer is made.

Key words: competence, competency, student, mining engineer, structure.

УДК 378.147:159.922.4:78+115.4:130.2:7.072

С. М. Садовенко

Український центр культурних досліджень
Міністерства культури України

АКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ ТА ДУХОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті піднімається питання про необхідність використання активних форм роботи із студентською молоддю, зокрема з майбутніми вчителями музики, які, на думку автора, допоможуть їм сприйняти культурний досвід у світовому вимірі, переосмислити надбання своєї етнічної культури, сформувати необхідні якості професійної компетенції та загальної ерудиції. Наголошується на тому, що саме активні форми роботи кристалізують світоглядні орієнтири індивідуума, які співвідносні з поняттям духовності.

Ключові слова: активні форми роботи, студентська молодь, традиційна народна культура, світоглядні орієнтири, майбутні вчителі музики, студентська науково-практична конференція, симпозіум, індивідуум, духовність, самоактуалізація, сизигія.

Постановка проблеми. Соціально-культурний розвиток України ХХІ століття, період її входження у світовий інформаційно-освітній простір потребує подальшої розбудови сучасної системи національної освіти. Гуманітаризація навчально-виховного процесу вимагає від вищої школи необхідності підвищення фахового рівня, чергового вдосконалення та інноваційних підходів до професійної підготовки нової генерації педагогічних кадрів, зокрема майбутніх вчителів музики. Специфіка вимог, фундаментальні позиції яких обґрунтовані в законодавчих документах (Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Україна ХХІ століття», «Національна доктрина розвитку освіти» та ін.), полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічного поєднання з національною історією та народними традиціями, прилученні молоді до